

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شعر و رنج

زبان رنج

در آثار مہدی اخوان ثالث و مہرداد اوستا

حمیدرضا نان‌آور

محمد رضا کهندانی

سرشناسه: نان‌آور، حمیدرضا، ۱۳۵۹ -
 عنوان و نام پدیدآور: شعر و رنج: زبان آثار مهدی اخوان ثالث و مهرداد اوستا/
 حمیدرضا نان‌آور، محمدرضا کهندانی.
 مشخصات نشر: تهران: فرهنگ صبا، ۱۳۹۷.
 مشخصات ظاهری: ۱۲۶ ص؛ ۲۱/۵×۱۴/۵ س.م.
 شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۷۰۴۹-۹۸-۳
 ویژگی: فهرست‌نویسی: فیا
 موضوع: اخوان ثالث، مهدی، ۱۳۰۷ - ۱۳۶۹ -- نقد و تفسیر.
 موضوع: اوستا، مهرداد، ۱۳۰۸ - ۱۳۷۰. -- نقد و تفسیر
 موضوع: رنج در ادبیات Suffering in literature
 موضوع: درد در ادبیات Pain in literature
 شناسه افزوده: کهندانی، محمدرضا، ۱۳۶۳ -
 رده‌بندی کنگره: PIR ۷۹۴۹
 رده‌بندی دیویی: ۸۱۱/۶۲
 شماره کتابشناسی ملی: ۱۶۰۴۰۸



■ شعر و رنج

زبان رنج در آثار مهدی اخوان ثالث و مهرداد اوستا

■ مؤلفان: حمیدرضا نان‌آور، محمدرضا کهندانی

■ چاپ و صحافی: بهراد

■ شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۷۰۴۹-۹۸-۳

■ چاپ اول: ۱۳۹۷ ■ شمارگان: ۳۰۰ نسخه ■ قیمت: ۱۲۰۰۰ تومان

فهرست

پیش‌گفتار.....	۹
مقدمه: ماهیت‌شناسی و کلیاتی درباره مفهوم «رنج».....	۱۱
۱. «ناشناسی» ماهیت «رنج».....	۱۸
۲. وجو‌شناسی «رنج».....	۲۳
۱-۲. انواع «رنج».....	۲۵
۲-۲. علل «رنج».....	۳۱
علل «رنج» با رویکرد معرفت‌شناسی و پدیدارشناسانه.....	۳۱
علل «رنج» با توجه به «نصران» و «دور».....	۳۲
الف) علل «رنج» با توجه به نگاه «ان پیشین».....	۳۲
۱. دوری از امر قدسی و تعلق خاطر.....	۳۲
۲. گناه سوی دیگر «رنج».....	۳۵
ب) علل «رنج» با توجه به نگاه انسان امروز.....	۳۶
۱. اینجایی و اکنونی نزیستن.....	۳۸
۲. نابسامانی ذهنی روانی.....	۴۰
۳. محرومیت از حقوق بشر و حقوق طبیعی.....	۴۱
۲-۳. راه‌های رهایی (دفع یا رفع) از «رنج».....	۴۳
۱. خودشناسی.....	۴۴
۳. غایت‌شناسی «رنج».....	۴۶
- رنج‌ها با «نتایج مثبت».....	۴۶
- «رنج»‌ها با نتایج منفی.....	۴۷
۴. وظیفه‌شناسی یا اخلاق «رنج».....	۴۷

۴۹	تجلی اصل درد انسانی در ادبیات منظوم ایران
۵۵	رنج از دیدگاه استاد ملکیان
۶۱	ایمان‌ورزی، شک، آرامش
۶۳	هنر زندگی، ویاسانا
۷۵	فصل دوم: نقد مفهوم رنج در اشعار مهدی اخوان ثالث و مهرداد اوستا
۷۵	الف) محمدرضا رحمانی مشهور به «مهرداد اوستا»، آثار و احوال
۷۷	ب) مهدی اخوان ثالث (م. امید)؛ آثار و احوال
۷۹	مفهوم رنج در اشعار مهرداد اوستا و مهدی اخوان ثالث
۸۶	معناشناسی ماه رنج در اشعار اوستا و اخوان
۹۱	وجودشناسی «رنج» در نگاه مهرداد اوستا و مهدی اخوان ثالث
۹۴	انواع رنج
۹۴	الف) دردهای گریزناپذیر
۹۸	ب) دردهای گریزپذیر
۱۰۰	جنگ
۱۰۰	علل رنج
۱۰۱	الف) علل رنج با رویکرد روانشناختی (رونی)
۱۰۲	ب) علل رنج با توجه به عنصر زمان و دوره
۱۰۳	ج) علل رنج با توجه به نگاه انسان پیشین
۱۰۳	۱. دوری از امر قدسی و ایمان
۱۰۳	۲. تعلق خاطر
۱۰۴	۳. گناه
۱۰۵	د) علل رنج با توجه به نگاه انسان امروزی
۱۰۵	۱. فدا کردن حال برای آینده
۱۰۷	۲. ناپساندنی‌های ذهنی و روانی
۱۰۸	۳. محرومیت از حقوق بشر و حقوق طبیعی
۱۱۰	۳-۱- آگاهی
۱۱۱	۳-۲- ریا و فریب

- ۳-۳- گذشت جوانی..... ۱۱۱
- ۳-۴- بی همزبانی..... ۱۱۱
- ۳-۵- جنگ و تجاوز..... ۱۱۲
- ۳-۶- بخت بد..... ۱۱۲
- راه‌های رهایی (دفع یا رفع) از درد و رنج..... ۱۱۳
- غایت‌شناسی «رنج»..... ۱۱۷
- سیف‌شناسی یا اخلاق «رنج»..... ۱۱۸
- نتیجه‌های سخن..... ۱۲۱
- منابع و مآخذ..... ۱۲۵

پیشگفتار

شعر معاصر خیره‌انگه عظیم است از طیف‌های مختلف رنج‌های بشریت؛ و شاعران معاصر، زیر گویایی از «رنج» و حکایت‌گران صادقی هستند از کاستی‌ها، تضادهای، دروغ، دوجانبی‌ها، استعمارگری‌ها، یأس و ناامیدی‌ها، بی‌ایمانی‌ها، فریب‌ها، باورهای ستیزه‌آمیز زخم‌زبان‌ها، تهمت‌ها و... آنهایی که؛ پرچم‌داران گوهر عظیم عشق در عصر حاضر، حساب می‌آیند و طعم گزنده‌ی هوای غریبانه را به جان خریدند تا این برکت روح‌پرور را صیقل دهند. بازتاب «رنج» در اشعار شاعران معاصر، ما را بر آن داشت تا نگاهی عمیق و وسیع به آثار منظوم این دو شاعر معاصر داشته باشیم. ترجمه این پژوهش بر پایه‌ی بررسی مفهوم «رنج» در مجموعه اشعار قیصر امین‌پور در چهار محور (الف؛ ماهیت‌شناسی ب؛ وجودشناسی «۱- انواع ۲- علل ۳- راه‌های رهایی» ج؛ غایت‌شناسی د؛ وظیفه‌شناسی یا اخلاق درد و رنج، بنا شده است.

مجموعه اشعار اخوان و اوستا نیز در حول این چهار محور بررسی و تحلیل شده است نمونه‌های شعری که در این تألیف به عنوان شاهد مثال آورده‌ایم به ترتیب اهمیت تنظیم شده است و بقیه‌ی شواهد مثال فقط ارجاع داده شده است. ارجاعات در پاورقی آمده، که نام خانوادگی نویسنده، سال نشر و شماره صفحه آن ذکر شده است.

یکی از واژگان و تعبیر مقدس در متون عرفانی و قاموس فلاسفه و ادبا و یکی از هفت پرسش اصلی در طول تاریخ مفهوم «رنج» است که در گفتار و نوشتار بزرگان دین، هنر و ادب به صورت‌های مختلفی متجلی شده است. مقصود از «رنج» در یک نگاه فراگیر مجموعه احوال و احساساتی است که حاصل تارض باورها و تصورات مطلوب انسان با واقعیت‌های موجود است. توجه به این مسأله واژه «رنج» با واژگان دیگری همچون غم، اندوه و...؛ شبکه معنایی گسترده‌ای را ایجاد می‌کند که بررسی انعکاس این تعبیر در متون ادبی، ویژه در برخی از متون ادبی معاصر توجه هر خواننده‌ی نقادی را به این مسأله مطلوب می‌سازد. مجموعه گفتار و نوشتارهایی که از خلال متون ادب فارسی به متون متقدم و چه متون معاصر گواهی می‌دهد که مفهوم «رنج» یکی از پربارترین مفاهیم در حوزه معرفت‌شناسی و انسان‌شناسی متون ادب فارسی است.

بر این اساس یکی از مفاخر بزرگ در ادب فارسی معاصر از میان افرادی همچون سهراب، نیما، توللی و... بدون شک «مهدی اخوان ثالث» است که در بسیاری از اشعارش با محوریت «رنج» تصویری جامع از وضعیت بشر معاصر و اجتماع زمان او را نشان می‌دهد.

با توجه به اینکه یکی از بزرگان شعر و ادب در ایران پیش و پس از انقلاب «مهرداد اوستا» است و نظر به اینکه هر دو این بزرگان آناه‌های تازه در این حوزه داشته‌اند، ما نیز با توجه به چارچوب کلی رسوع «رنج» (ماهیت‌شناسی، وجودشناسی، غایت‌شناسی و شأن اخلاقی «رنج») به تحلیل و بررسی در آثار دو شاعر بزرگ معاصر می‌پردازیم.

(۱) رنج‌های انسان در آثار «مهرداد اوستا» چگونه بازتاب یافته است؟

(۲) رنج‌های انسان در آثار «مهدی اخوان ثالث» چگونه بازتاب یافته است؟

(۳) وجوه اختلاف و اشتراک اوستا و اخوان با توجه به (ماهیت‌شناسی،

وجودشناسی، غایت‌شناسی و شأن اخلاقی رنج) چیست؟